

KOCSIS GEORGINA

Az in dubio pro reo elv érvényesülésének problémái Pusoma Dénes ügyében

A büntetőjogi értelemben felfogott megismerés összetett, akadályokkal nehezített folyamat; s amint azt *Finszter Géza* írja: „*az egyszери, egyedi és megismerhetetlen bűneset spontaneitása teszi rendkívül nehézé már a felfedezését is, de még inkább az elkövetők kézre kerítését és a teljes tényállás felderítését*”.¹

A büntetőeljárás megismerés egyik fő akadálya ismeretelméleti, ugyanis a bűncselekmény az esetek jelentős részében nem rekonstruálható a büntető igazságszolgáltatás eszközeivel. Emellett a bűn rejtőzködő, latenciára hajlamos természetű, s gyakran a társadalom többsége nem azonosul azzal az erkölcsi felfogással, amelyen a büntetőnorma alapul – megnehezítve ezzel a büntető igazságszolgáltatás azon célkitűzését is, amely az általános prevencióra irányul.

Pusoma Dénes ügye mára már közismert, torokszorító emberi sors, amelynek ismeretében felvetődik bennünk a kérdés, hogy a bíróság felelőssége miként állapítható meg téves következtetése miatt, és mely tényezők vezettek a bizonyítás ily horderejű kudarcához.

A Heves Megyei Bíróság előtt lefolytatott eljárás

A Heves Megyei Bíróság 1995. április 19-én hozott ítéletével Pusoma Dénest halált okozó testi sértés büntette, valamint rablás büntetének kísérlete miatt hatévi szabadságvesztésre ítélte.

A büntetőeljárás menetét – amelynek alapján az ügyben lefolytatott bizonyítást értékelik a későbbiekben – a Heves Megyei Bíróság által kiadott tájékoztatás² alapján ismertetem.

A cselekmény 1994. március 16-án az esti órákban történt és másnap reggel hét és nyolc óra között a szomszéd találta meg a sértettet az asztal alatt,

¹ Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Belügyi Szemle, 2006/7–8.

² Tájékoztató a Heves Megyei Bíróságon Pusoma Dénes büntető ügyében lefolytatott eljárásról és az azt követő kártalanítási perről. Jogelméleti Szemle, 2012/1.

véresen, a földön fekve. Még aznap, azaz március 17-én a rendőrség szinte mindenkit meghallgatott, aki bármit tudhatott az ügyről.

A tanúk közül a sértett lánya és veje elmondta, hogy előző nap a délelőtti órától körülbelül 15-16 óráig a sértett házánál, az udvaron és a kertben ketten dolgoztak, akiket a sértett fogadott fel a munkára. Dél körül megjelent Pusoma Dénes, aki a gallyakat szedte össze, és szintén segédkezett, de ebédkor a sértett mondta neki, hogy ő nem kap ebédet, mert őt nem hívta dolgozni. Ezt követően Pusoma Dénes elment, majd a délután folyamán 14–15 óra között ismét megjelent. Ekkor az egyik kerti munkás behívta, bementek a konyhába, és két pohár bort adott neki. Ennek fejében Pusoma Dénes ott maradt segíteni, és csak 15 és 16 óra között ment el.

Legelső vallomásában Pusoma Dénes édesanyja előadta, hogy 15 órakor jött haza a fia, pénzt nem adott neki, azt mondta, hogy nem kapott semmit, és már aznap nem is ment sehová. Elmondta, hogy amióta a katonaságtól leszerelt, azaz körülbelül két éve, a fia nem dolgozik sehol, segélyt nem kap, ő tartja el a nyugdíjából, alkalmi munkákat végez. Később azt mondta, hogy fia a déli órákban jött haza először, adott neki egy döglött tyúkot, hogy főzze meg, majd újra elment, és csak este kilenc körül jött haza.

Másnap a vádlott édesanyja azt is elmondta, hogy a fia zavartan viselkedett az utóbbi időben, például megverte őt, felgyújtotta a házat, majd úgy tett, mintha nem emlékezne rá.

A sértettet megtalálól szomszéd közölte, hogy a szellemi fogyatékos testvére látta előző nap Pusomát a sértett házánál leleselkedni. Azt is elmondta a rendőrségen, hogy Pusoma Dénes édesanyja faggatta a testvérét, mit is látott valójában.

Az említett szellemi fogyatékos személy a kihallgatásakor elmondta, hogy látta Pusoma Dénest a lakásba besurranni. A tanút megvizsgáló elmeorvos szakértő olyan véleményt adott, hogy nagy valószínűséggel igaz, amit a tanú mond.

Másvalaki a tanúvallomásában elmondta, hogy hallotta, amikor Pusoma Dénes bűncselekmény elkövetését tervezte, és erőszakos, agresszív emberként jellemezte a férfit.

Az eljárásnak ebben a szakaszában Pusoma Dénest is tanúként hallgatták meg: tagadta, hogy bármi köze lenne a cselekményhez. Azt nem tagadta ugyan, hogy ott volt, de azt állította, hogy 15 óra táján elment, majd hazament, és azután már nem hagyta el az otthonát. Elmondta, hogy járt a sértett konyhájában, de a szobában nem (ahol a későbbiekben a rendőrség a szagazonosítást végezte).

Március 19-i tanúvallomása teljesen összefüggéstelen volt. Kijelentette, hogy zavarta a kereszt a sértett lakásában. Elmondta, hogy többször látta álmában a sértettet, véres volt az arca – a jobb oldalon véresebb –, és mintha az asztal négy lába is megjelent volna az álmában a sértett mellett.

A vádlott azt is hozzátette, hogy „*mikor visszamentem, 300 Ft-ot kértem aznap, amikor dolgoztunk ott*”.

Március 20-án a nyomozó hatóság őrizetbe vette Pusoma Dénest: gyanúsítottként ekkor hallgatták ki először. Ekkor azt mondta, rosszul esett neki, hogy ő nem kapott ebédet, de nem haragudott, nem bántotta a sértettet. „*Nem bántottam [...] nénit, nem tudom, miért mondja anyám, hogy nem voltam ott-hon. Ha hazamegyek, leszűrom, mert hazudott.*”

Március 23-án zajlott le az előzetes letartóztatás tárgyában a meghallgatás, amelyen Pusoma Dénes nem tett vallomást, a bíróság pedig elrendelte az előzetes letartóztatását. Pusoma nem fellebbezett, *tudomásul vette a bíróság határozatát.*

Ezután kihallgattak minden szomszédot, és az általuk megnevezett embe-
reket, emellett azokat, akik valaha is dolgoztak a sértettnél. Több tanú el-
mondta, hogy aznap 17 és 18 óra között felfigyeltek két idegen férfira, akik
a sértett háza közelében voltak. A kilétüket nem sikerült megállapítani, mert
senki sem ismerte őket.

A nyomozás hangsúlyosabb mozzanatai

A következőkben a nyomozásnak azokat a mozzanatait ismertetem, amelyek a bizonyítás folyamán a legnagyobb hangsúlyt kapták.

A helyszínen a szobában lévő komód elől szagmintát rögzített a cselekmény felfedezésének napján a nyomozó hatóság. A szagazonosítást két kutyaival végezték. Mind a két kutya a rögzített szagot öt esetből ötször azonosnak jelezte Pusoma Dénesével, a másoktól vett szagminta azonosságát a rögzített szaggal kizárta.

Hangsúlyozni szeretném, hogy Pusoma Dénes azt állította, hogy a bűncselekmény napján nem volt a szobában, amelyben a szagot rögzítették.

Pusoma Dénes zárkatársa előadta, hogy a vádlott részletesen elmesélte neki az eseményeket, és elismerte, hogy ő járt a sértettnél, de csak pénzt akart, nem állt szándékában bántalmazni őt. Elmondta, hogy Pusoma egy csomagot is adott neki azért, hogy ha előbb szabadul, adja oda egy ügyvédnek. Pusoma

zárkatársa kíváncsiságból felbontotta a csomagot, és egy levelet talált benne, amelyben *Pusoma Dénes beismerte a cselekményét.*

A bírósági eljárásban Pusoma Dénes egyáltalán nem tett vallomást, semmilyen védekezést nem terjesztett elő. Írásszakértő állapította meg, hogy a beismerő vallomást ő írta.

A bíróság ismételten megvizsgáltatta a vádlottat elmeorvos-szakértővel, aki *személyiségzavart állapított meg, skizofrén elemekkel.*

A szakértői vélemény szerint azonban a vádlott *tisztában volt a helyzetével,* egészséges, védekezésre képes állapotban volt.

A következőkben azokat a bizonyítékokat ismertetem, amelyek végül alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy a bíróság Pusoma Dénes bűnösségét *1995. április 19-én* megállapítsa:

1. Szagazonosítás eredménye.
2. A szellemi fogyatékos tanú vallomása.
3. A vádlott saját kezűleg írt beismerő vallomása.

Adat van továbbá arra vonatkozóan is, hogy a sértett körmének felületén talált szálminta Pusoma Dénes mellényéből is származhatott, de a szál eredete – annak általánossága miatt – nem bizonyítható. A Pusoma Dénes körmén talált piros színű elemi szál is származhatott a sértett ruhájáról. Ezeket az adatokat azonban a büntetőbíróság nem használta fel, mivel nem tartotta őket egyértelmű bizonyítéknak.

A Heves Megyei Bíróság a tájékoztatójában hozzáteszi, hogy a vádlott az ítélet kihirdetése után megfelelő kioktatást kapott arról, hogy mit tehetett volna, sőt a tanács elnöke a védő kérésére szünetet is elrendelt annak érdekében, hogy a védő beszélhessen a vádlottal. Ennek ellenére a vádlott közölte, hogy *„nem fellebbez, úgyis mindegy”.*

A védő három napot tartott fenn nyilatkozattételre, de nem jelentett be fellebbezést, így az ítélet jogerőre emelkedett.

Pusoma Dénes 1995. június 6-án beadványban fordult az eljáró bíróhoz: perújrafelvételt kért, ártatlanságára hivatkozva. A bíró felvilágosította, hogy milyen esetekben van helye perújításnak, és ha perújítást kíván kezdeményezni, forduljon az ügyészséghez. A kioktatás után a vádlott kihallgatást kért, de a bíró tájékoztatta, hogy erre jogerősen elítelt ügyében nincs lehetőség. A bíró ismételten felhívta a figyelmét a perújítás lehetőségére.

1996. május 22-én a *Heves Megyei Főügyészség perújítási indítványt terjesztett elő* Pusoma Dénes javára, mert egy másik büntetőügyben olyan infor-

máció került a birtokába, mely szerint a cselekményt két másik személy követte el.

1996. május 30-án kelt végzésében a Heves Megyei Bíróság elrendelte Pusoma Dénes szabadlábra helyezését.

1996. december 9-én a bíróság a korábbi ítéletet hatályon kívül helyezte, és a vádlottat jogerősen felmentette a vád és annak következményei alól.

Pusoma Dénes 1994. március 20. és 1995. április 19. között volt előzetes letartóztatásban, 1996. május 30-ig pedig jogerős büntetését töltötte.

Képviselőként 1997. január 9-én nyújtott be keresetet *dr. Magyar Elemér* ügyvéd 2 260 000 forint kártalanítás céljából.

1997. június 3-án emelt vádat a Heves Megyei Főügyészség a tényleges elkövető ellen, majd 1999. június 4-én születt meg az ítélet, amely az elkövetőt hét év letöltendő börtönbüntetésre ítélte.

1997. augusztus 6-án holtan találták Pusoma Dénest.

Államigazgatási eljárás

A lefolytatott államigazgatási eljárás keretében megállapították, hogy Pusoma Dénes halála önakasztás miatt következett be.

Az államigazgatási eljárásban kihallgatott személyek elmondták, hogy Pusoma Dénes a szabadulása után nem hangoztatta az ártatlanságát, szerényen viselkedett. Amikor azonban az újságírók megjelentek, és megírták a történetét, azt mondta, hogy neki kártalanítás jár a börtönben töltött időre.

A halála előtt körülbelül egy héttel eladta a házat tízezer forintért, ezután nem volt hol laknia. Ezt követően kicsapongó életet élt, ennek következtében az őt élelemmel ellátó nagynénje elfordult tőle, nem engedte, hogy nála lakjon, mert félt tőle. Pusoma Dénes ezért többször az árokparton vagy a temetőben aludt. Nehezményezte, hogy még mindig nem kapta meg a kártalanítást, nem volt pénze. Többször tett olyan kijelentést, hogy öngyilkos lesz.

Egy tanú elmondta azt is, hogy szabadulása után Pusoma Dénes azt állította, amint megkapja a 2,2 millió forintot, vállalkozásba kezd, és autót vásárol. A tanú Pusoma Dénest több alkalommal hívta, hogy menjen velük dolgozni, gombát szedni – amely jó kereseti lehetőséget jelentett volna a férfinak –, ő azonban nem ment.

Körülbelül egy héttel azt követően, hogy Pusoma Dénes eladta a házat, öngyilkos lett.

Az in dubio pro reo elv érvényesülésének problémái az ügyben

Az *ártatlanság vélelmének elvéből* vezethető le a hatályos büntetőeljárási törvény *in dubio pro reo* szabálya, amelynek értelmében a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem lehet a vádlott terhére értékelni [1998. évi XIX. tv. 4. § (2) bek.]. A magyar büntetőeljárási törvény szövege a teljes, matematikai szintű bizonyosságot várja el, amely azonban – be kell látnunk – a gyakorlatban a korábban már említett, a bizonyítás útjában álló akadályokból kifolyólag is, lehetetlen. E szigorú értelmezés szinte soha nem vezetne a bűnösök elítéléséhez, mert valamennyi kétség mindig marad a különböző bizonyítékok vizsgálatakor, a bizonyítási eljárásban nem érhető el a teljes, „matematikai” bizonyosság, ezért a gyakorlatnak szükségképpen lejjebb kellett szállítania az elítéléshez szükséges bizonyosság szintjét.

Aladits Beáta és *Bencze Mátyás* 2010-ben, egy empirikus kutatásban első fokon eljáró bíróságok ítéleteit vizsgálták azért, hogy legalább hozzávetőlegesen meghatározhassák azt a bizonyossági szintet, amelyet a bíróságok általában elegendőnek tekintenek a vádlottak elítéléséhez. E célnak megfelelően a dolgozatban részletesen feltárták és bemutatták azokat az érvelési módszereket, amelyek összefüggésbe hozhatók a bizonyítottsági szint mértékével. Ezek alapján elmondható: a mai magyar bírói gyakorlat lehetővé teszi, hogy a mérce sokkal lejjebb kerüljön, mint a „teljes bizonyosság”, de még az „ésszerű kétség hiányánál” is alacsonyabb: általában a „*terhelő bizonyítékok egyszerű túlsúlya*” is elegendő az elítéléshez. Ez a szint azonban már beláthatóan kritikára adhat okot.

A bizonyossági szintet mindenképpen befolyásolja az *ügy „súlyosságának kérdése”,* a nagyobb horderejű ügyek (főként emberölés, életveszélyt vagy halált okozó testi sértés) ugyanis az eljáró hatóságok tüzetesebb vizsgálódását idézhetik elő, de nagyobb lehet rajtuk a nyomás az *eredményességet* illetően. Ilyen nyomás alatt nem elképzelhetetlen, hogy a bizonyítékok értékelése nem az *in dubio* szabálynak megfelelően történik, és ezt a feltevést igazolja Pusoma Dénes esete is.

A *beismerő vallomás kettős természetére* is fel kell hívnom a figyelmet, ezt ugyanis a Pusoma Dénes elítéléséhez alapot adó bizonyítékok közül a legerősebb bizonyító erejűnek ítélte meg a bíróság. A Be. szerint [118. § (2) bek.] a beismerő vallomás nem helyettesíti ugyan a teljes bizonyítást, a gyakorlatban azonban a beismerő vallomás esetén a dolgok természetéből fakadóan az *ártatlanság vélelmének* és az *in dubio* szabálynak a garanciális jelen-

tősége csökken (elvétve találkozhatunk olyan ítélettel, amelyben a beismerés ellenére valakit felmentett a bíróság). Az a kérdés, hogy a bíróságok mennyire veszik komolyan ezeket a garanciákat, igazából csak azokon az ügyeken – például Pusoma Dénes esetén – keresztül válaszolható meg, amelyekben lényeges tétje van a betartásuknak vagy a megkerülésüknek.

Egy látszólag megalapozott vallomás származott Pusomától, amelynek – mint utóbb kiderült – nem volt köze az igazsághoz. Valamely – a férfi kihallgatásában részt vevő – *nyomozó tanúkénti beidézése* is hozzájárulhatott volna az igazság megismeréséhez, hiszen a büntetőeljárásról a bíró közelebbi képet kaphatott volna, és esetleg fény derülhetett volna arra is, hogy a nyomozók nem csupán a „verzió rabjaiként”, a terhelt elsődleges, jó felidézését torzítva jutottak-e el a vallomás megszerzéséig.

Az ügy kapcsán rá kívánok világítani arra az aspektusra is, hogy az ítélekező bírónak alig van eszköze arra, hogy tisztázza, milyen körülmények között történt a vallomás felvétele a nyomozáskor, és mennyire megbízható az ott rögzített nyilatkozat. A Magyar Helsinki Bizottság empirikus vizsgálatában a megkérdezett terheltek huszonhárom százaléka mondta azt, hogy a *vizsgáló azzal fenyegette* meg, hogy kezdeményezi az előzetes letartóztatásának elrendelését vagy meghosszabbítását, ha nem vallja be a bűncselekmény elkövetését. Ez a számadat pontosan nem ellenőrizhető, de jelzi azt a tendenciát, hogy a nyilvánosság elől elzárt nyomozati eljárásban felvett vallomásokkal súlyos problémák lehetnek. A bírói kar megtehetné, hogy változtat a gyakorlaton, és a Be. értelmezésével (mivel a jogszabály szövege ezt a kérdést nyitva hagyja) azt a jogtudományban is megfogalmazódott álláspontot fogadná el, amely szerint a nyomozás idején tett nyilatkozat csupán egy olyan bizonyíték, amely alkalmas a tárgyaláson tett vallomás bizonyító erejének a megerősítésére vagy gyengítésére.

A szabad bizonyítás elvének tiszteletben tartása mellett azt is megjegyzem, hogy a kétség hálóján a bizonyítási elemek egyikének sem szabad fennakadnia, s emellett nyilvánvaló, hogy a bíróságok akkor idézik a *szabad bizonyítás és mérlegelés elvét*, ha egyébként nem sikerül hézagmentesen bizonyítaniuk a megállapított tényállást. A szabad bizonyítási rendszer bármifajta ésszerű korlátozás nélküli deklarációja lehetővé teszi például, hogy a vádlottat akár minimális számú és meggyőző erejű bizonyíték alapján is el lehessen ítélni. Véleményem szerint a *nagymértékű diszkrecionalitás*ra lehetőséget adó jogi szabályozás ez esetben nem célravezető.

A „kétséget kizáró” kitétel elvileg matematikai szintű bizonyítottságot követel meg. Egy ilyenfajta bizonyosság elérése nyilvánvalóan teljesíthetetlen,

és sajnálatos módon a bíróságok éppen ezért nem is veszik komolyan. A bizonyítási módszerek egyike sem lehet hibátlan, s ebből kifolyólag csakis a garanciarendszerek érvényesülése minimalizálhatja az igazságszolgáltatás kudarcait. Ezért elítélendő minden olyan törekvés, amely a garanciarendszer leépítésére tesz lépéseket, hiszen olyan távoli vizekre visz minket, ahol a szelek és hullámok játékszerévé válunk.